

Repensar l'aliança transatlàntica

Aquesta setmana, quan fa seixanta anys que va ser creada, l'OTAN duu a terme una cimera que tindrà repercussions importants. En vista de nous reptes, com ara el ressorgiment de Rússia com a potència mundial, l'avenç del terrorisme internacional o bé la seguretat energètica, l'organització ha de plantejar-se la revisió de la seva raó de ser.

“**N**o estic segur si el president Obama té el *copyright* de la paraula *canvi*, però deixeu-me assenyalar alguns canvis que crec que l'OTAN hauria d'adoptar.” Amb aquestes paraules, pronunciades el mes de gener passat a Brussel·les, en la conferència “Lideratge transatlàntic per a una nova era”, el secretari general de l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN), Jaap de Hoop Scheffer, avançava que la cimera que aquesta organització durà a terme els dies 3 i 4 d'abril significarà una “oportunitat clau” per fer un gran pas endavant. “La propera cimera no pot resumir-se en un recull de declaracions de felicitació mútua, com tampoc no pot ser només una trobada per conèixer el nou president dels Estats Units –advertia Scheffer als caps d'estat i de govern que formen part de l'aliança–; crec que hem d'aprofitar aquesta oportunitat per ser més ambiciosos i reconèixer l'OTAN com l'únic fòrum transatlàntic permanent de consulta sobre afers polítics i de seguretat.”

Les paraules de Scheffer són un indicador que el debat sobre una revisió del paper que avui representa l'OTAN és ben viu. En aquest sentit, d'uns mesos ençà, nombrosos analistes han anat alimentant aquesta discussió, tot alertant que l'OTAN no està preparada per a fer front als nous reptes sorgits després de la guerra freda i, cosa encara pitjor, afirmant que aquesta or-

ganització ja no serveix per a garantir la seguretat d'Europa, la missió per a la qual va ser creada. De fet, la guerra que va esclatar entre Rússia i Geòrgia l'estiu de l'any passat va significar un punt d'inflexió en la història de l'OTAN, sobretot pel que fa a credibilitat, perquè, mentre el Kremlin desafiava la legalitat internacional envaint Geòrgia i reconeixent la independència d'Abkhàzia i Ossètia del Sud, l'OTAN es mostrava refractària a identificar Rússia com una amenaça militar per a Europa.

Per això la cimera que té lloc a Estrasburg (França), a Kehl i a Baden Baden (Alemanya) divendres i dissabte d'aquesta setmana arriba en un moment important. I ho és més encara si es té en compte que coincideix amb la primera visita oficial a Europa del nou president dels Estats Units, Barack Obama, que s'ha mostrat molt disposat a millorar les relacions amb Rússia, molt deteriorades al llarg de la presidència de George Bush. Malgrat que els principals líders europeus, sobretot el president francès, Nicolas Sarkozy, esperen amb candeletes, des de fa setmanes, la visita d'Obama, la trobada que ha aixecat més expectatives és la que es preveu que tindran el president dels Estats Units i el de Rússia, Dmitri Medvedev, amb motiu de la cimera del G20 que es fa a Londres el 2 d'abril; és a dir, el dia abans que comenci la trobada dels països membres l'OTAN.

Duel a dues bandes. El president Obama s'ha proposat molts reptes difícils per al primer any de govern. Un dels principals, sens dubte, és de refer la cooperació amb Rússia; un país que, d'ençà de l'entrada en escena de Vladímir Putin, actual primer ministre rus i president *a l'ombra*, va recuperant el paper de gran potència mundial que havia tingut durant els anys de la Unió Soviètica. El projecte ideat per l'ex-president Bush d'instal·lar un escut antimíssils prop de les fronteres russes ha tingut unes conseqüències tan negatives en les relacions entre els governs de Washington i Moscou que ja hi ha qui diu que ha començat una nova guerra freda. A banda d'això, al llarg dels darrers anys, Rússia ha vist amb resignació com l'OTAN ha situat les fronteres més a prop de Moscou, sobretot arran dels ingressos de la República Txeca, Hongria, Polònia i, posteriorment, dels països bàltics, a més d'Eslovènia, Eslovàquia, Bulgària i Romania, la majoria membres del desaparegut pacte de Varsòvia, el contrapès soviètic a l'OTAN. A més, enguany és previst també que Albània i Croàcia entrin a l'aliança. Per acabar-ho d'adobar, tot i l'oposició russa, hi ha sobre la taula la proposta d'ingrés a l'OTAN d'Ucraïna i Geòrgia. A la conferència del mes de gener passat, el secretari general de l'OTAN, Jaap de Hoop Scheffer, no es va atrevir a posar una data imminent per a l'ingrés d'aquestes dues ex-repúbliques soviètiques a l'aliança atlàntica, però va assegurar que l'ampliació i la consolidació de l'espai de seguretat europeu és innegociable. Aquesta qüestió, de segur, serà ben present a la cimera de l'OTAN d'aquesta setmana.

Així doncs, resulta molt comprensible que una de les prioritats del canvi promès pel president Obama, en aquest cas respecte a la política exterior del seu predecessor, sigui precisament d'intentar calmar l'enuig del gegant rus. Tanmateix, de moment, el Kremlin no sembla disposat a iniciar un diàleg amb la Casa Blanca des d'una posició d'inferioritat. Tot i saber les

El secretari general de l'OTAN, Jaap de Hoop Scheffer, parla amb dos soldats de l'exèrcit polonès que participen a la missió de l'aliança atlàntica a l'Afganistan, durant una visita a mitjan mes de març.

bones intencions d'Obama, poc després de la presa de possessió del nou president dels Estats Units el govern de Moscou va encoratjar el president del Kirguizistan a tancar la base militar que els americans tenen en aquesta

antiga república soviètica i que resulta gairebé imprescindible per a mantenir l'exèrcit que l'OTAN té desplegat a l'Afganistan. A més, fa uns dies que el president Medvedev va anunciar un pla ambiciós de rearmament, que

implicarà una inversió d'uns 100.000 milions d'euros fins el 2011 i, en parlar dels objectius, va parlar explícitament dels temors de Rússia davant els plans d'expansió de l'OTAN. Sigui com vulgui, les relacions entre Washington i Moscou en matèria armamentística van fer una passa endavant fa un parell de setmanes, quan els respectius responsables dels afers estrangers, Hillary Clinton i Serguei Lavrov, van renovar el programa de desarmament Start 1, signat el 1991 i que expirava el mes de desembre d'enguany.

Relleu d'alts càrrecs

Els Estats Units han donat el vist-i-plau al nomenament de l'actual primer ministre de Dinamarca, Anders Fogh Rasmussen, com a nou secretari general de l'OTAN, com ja havien fet el Regne Unit, França i Alemanya a principi del mes de març. Tot i que encara no és oficial, aquest relleu a la secretaria general de l'aliança atlàntica es podria confirmar durant la cimera que l'organització duu a terme els dies 3 i 4 d'abril. D'aquesta manera, es mantindria la tradició que el secretari general de l'OTAN fos un europeu, mentre que el comandament militar recau en un nord-americà. De fet, la setmana passada es va saber també que el president dels Estats Units, Barack Obama, ha decidit de rellevar el comandant suprem de l'estructura militar de l'OTAN, el general John Cradock, un home considerat molt proper a l'ex-president Bush. Obama ha triat l'almirall James Starvidis per al càrrec militar més alt de l'aliança atlàntica, tot i que necessita l'aprovació del Congrés dels Estats Units.

Instrument inadequat. El millor exemple que la funció de l'OTAN és inadequada per al segle XXI és la guerra de l'Afganistan, la primera missió que una força de l'aliança atlàntica duu a terme fora de les fronteres europees. Alguns dels països membres consideren que aquesta organització no està capacitada per a resoldre les obligacions civils i humanitàries que es

El president francès, Nicolas Sarkozy, pronuncia un discurs sota la fotografia del president Charles de Gaulle, que el 1966 va treure França de l'estructura militar de l'OTAN.

Alguns dels caps d'estat i de govern dels països que formen part de l'OTAN, a la darrera cimera d'aquesta organització, feta a Bucarest, la capital de Romania, l'abril de l'any passat.

plantegen a l'Afganistan i per aquesta raó aposten perquè l'OTAN apliqui una nova estratègia que inclogui un increment de l'ajut econòmic, l'educació i el desenvolupament d'infraestructures en aquell país asiàtic. En aquest sentit, a la conferència pronunciada a Brussel·les el mes de gener passat, el secretari general de l'organització va assenyalar l'Afganistan com el primer assumpte que l'OTAN ha de sotmetre a una revisió. Scheffer va agrair que els Estats Units estiguessin disposats a enviar més tropes a l'Afganistan, però va demanar també una contribució més gran dels països europeus, tant en el terreny

militar com en el civil. Així mateix, el secretari general de l'OTAN va demanar una implicació més gran dels països propers, com el Pakistan, l'Índia, la Xina, Rússia i, fins i tot, l'Iran. De fet, els Estats Units han anunciat que el president Obama presentarà una nova estratègia per a l'Afganistan a la seva intervenció a la cimera de l'OTAN.

A banda d'això, Scheffer va assenyalar que la relació amb Rússia era la segona qüestió més important de les que caldrà tractar a la cimera de l'OTAN d'aquesta setmana, sense oblidar tampoc la cooperació internacional en la lluita contra el terrorisme

global. Fins i tot, Scheffer va proposar una implicació més gran de l'OTAN en algunes qüestions de gran importància, com ara la seguretat a l'Orient Mitjà i a l'Àfrica. A més, amb referència als conflictes que tenen relació amb el transport de gas i d'hidrocarburs a l'Àsia Central i el Caucas, Scheffer va dir que "l'OTAN ha de considerar el seu paper en la seguretat energètica molt més seriosament". Per tot plegat, el secretari general va avançar que, amb motiu del seixantè aniversari de l'aliança atlàntica, presentarà una nova declaració de principis encaminada a refermar el propòsit fundacional d'aquesta organització; un compromís que pretén reforçar el valor de l'OTAN com a projecte comú de seguretat, però, segons Scheffer, sense oblidar la col·laboració amb més actors internacionals, com ara les Nacions Unides o la Unió Europea.

Obama i Europa. Un altre dels reptes importants que es plantegen al nou president dels Estats Units és, precisament, repensar el paper de l'OTAN amb relació a Europa. L'aliança atlàntica ha estat i és una organització dominada des de Washington. En aquest sentit, un cop acabada la guerra freda, i desaparegut el pacte de Varsòvia, s'ha posat en dubte la necessitat d'una aliança militar entre els Estats Units i Europa. Ara bé, la Casa Blanca mai no ha vist amb gaire bons ulls els esforços europeus per dur a terme una política de defensa i seguretat pròpia, l'ESDP, perquè això desvirtua el paper de l'OTAN. Tenint en compte que tradicionalment l'OTAN ha estat també la institució a través de la qual s'han oficialitzat les relacions entre Europa i Amèrica, molts experts apunten que la nova missió d'Obama ha de ser de repensar aquesta relació, bo i apostant per una nova aliança estratègica fora del marc de l'OTAN; és a dir, directament entre els Estats Units i la Unió Europea. De fet, l'actitud de recel dels nord-americans vers l'espai de seguretat europeu va canviar al llarg de la cimera de l'aliança atlàntica feta a Bucarest l'any passat, quan alts càrrecs de l'OTAN i dels Estats Units van animar públicament els països europeus a avançar en el terreny de la seguretat, tot advertint-los que en el futur

“Europa hauria de ser més potent i autònoma pel que fa a defensa”

Xavier Ferrer. Economista. Aquesta setmana presenta el llibre ‘Viure segurs a Europa. Ens cal un exèrcit comú?’ (Dèria)

—Vint anys després de la caiguda del mur de Berlín, té sentit l’existència de l’OTAN?

—Tot i que en aquell moment es va qüestionar, la realitat demostra que la seva existència és absolutament necessària, perquè els Estats Units i l’OTAN continuen essent els garants de la seguretat a occident. A la Unió Europea no hi ha hagut un progrés de la política de defensa unida que garantís aquesta seguretat. Un dels problemes és que a Europa hi ha dues posicions, una de més favorable a l’OTAN i al pes que hi tenen els Estats Units, defensada principalment pel Regne Unit i els països de l’est; i una altra, la de França i Alemanya, que volen desenvolupar una defensa a Europa més potent i autònoma, apostant, sense trencar-hi, per una relació més de tu a tu amb l’OTAN. La posició espanyola, en canvi, varia segons qui governa.

—En aquest sentit, creieu que l’anunci de la retirada d’Espanya de la missió de l’OTAN a Kosovo tindrà conseqüències?

—A l’OTAN no ho crec, però sí que pot tenir repercussions en la imatge de la ministra Chacón. Aquesta decisió ha mostrat que hi ha un punt de debilitat en la política exterior espanyola; una cosa que ens perjudica molt, perquè no ens veuen com un estat seriós.

—En canvi, el president Nicolas Sarkozy ha decidit de fer tornar França a l’estructura militar de l’OTAN. Com ho valoreu?

—Sarkozy té molt clar que això s’havia de fer en algun moment. La tornada de França a l’estructura militar és bona per a l’OTAN i per a la defensa europea.

—Amb relació al seu futur, quines decisions s’haurien de prendre a la cimera de l’OTAN que té lloc aquesta setmana?

EL TEMPS

—Fins que la Unió Europea no aclareixi què vol fer, l’OTAN hauria de continuar igual, amb els Estats Units com a guia. És positiu que l’acció d’occident en unes altres zones del planeta, si és que hi ha de ser, sigui dins l’OTAN i no a través d’una iniciativa unilateral com ha passat a l’Iraq.

—Però cap on haurien d’anar les relacions entre la UE i l’OTAN, una organització controlada tradicionalment pels EUA?

—Europa no hauria de ser consumidora de defensa, sinó que hauria de ser més potent i autònoma, sense trencar amb l’OTAN, però sí afeblint-la perquè no tingui tant poder. Europa es trobaria en condicions de fer-ho si tingués capacitat per a actuar sola, cosa que, ara per ara, és impensable.

—Així i tot, al vostre llibre, opineu que un exèrcit europeu és perfectament possible...

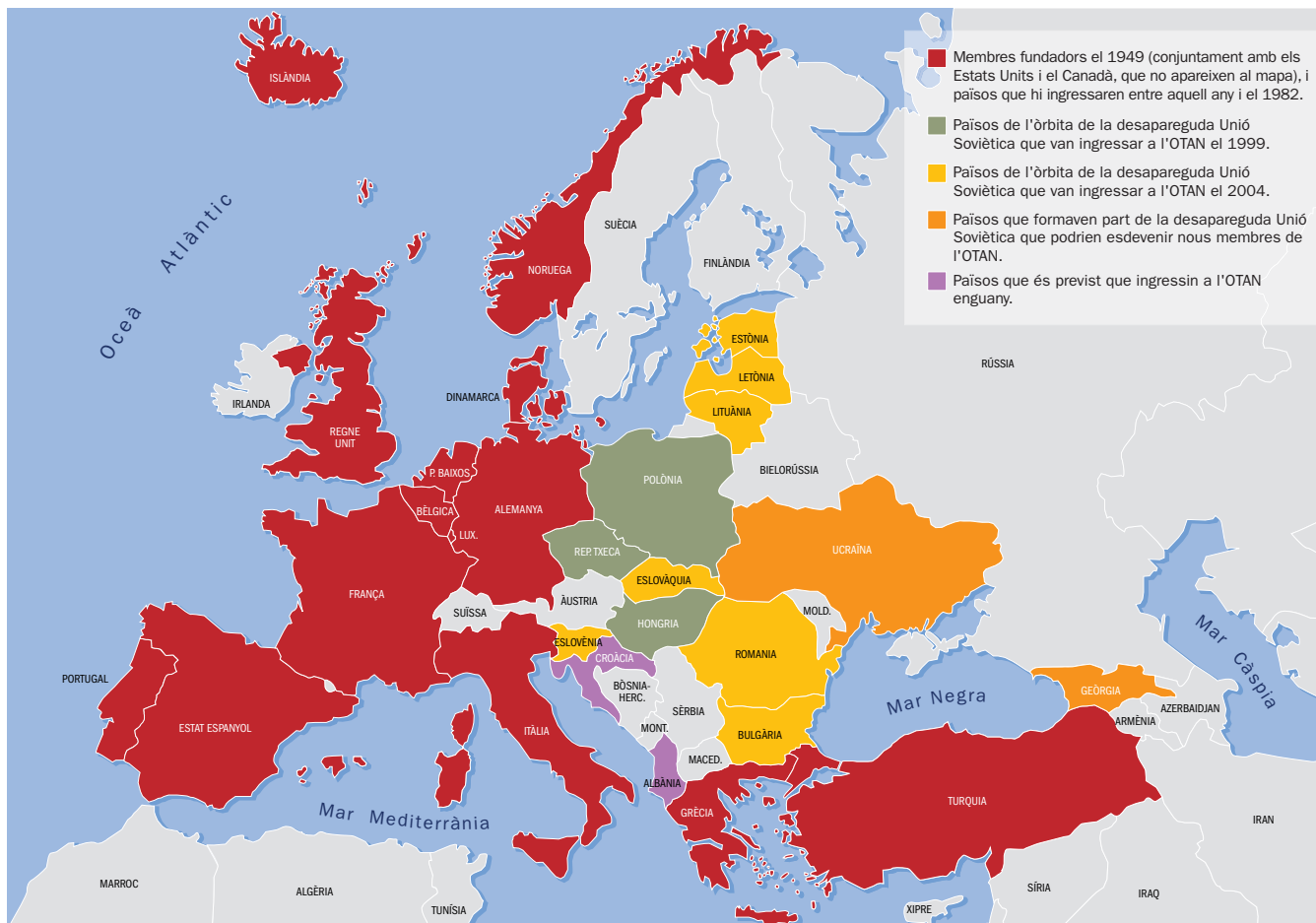
—Un exèrcit europeu seria molt positiu per a Europa i econòmicament és possible. No cal fer una nova organització, però l’OTAN hauria de ser una organització on hi hagués els 27 estats europeus. Si hi fossin tots formarien una sola veu i la UE hi tindria més poder. Ens cal un exèrcit europeu, no per a tenir capacitat de fer la guerra, sinó per a defensar els ciutadans i imposar escenaris de negociació basats en la utilització a la baixa de l’armament; és a dir, per a imposar la pau i no per a fer la guerra. Cal que la Unió Europea tingui més poder per a exportar els seus valors, la pau i la solució pacífica dels conflictes.

els nord-americans, absorbits per unes altres prioritats, ja no podrien garantir-la. Això, tanmateix, contrasta amb la decisió adoptada pel president francès, Nicolas Sarkozy, de fer tornar França a l’estructura militar de l’OTAN, abandonada per De Gaulle el 1966, cosa que, en el fons, s’interpreta com una reclamació europea de tenir més paper dins l’organització atlàntica.

Sigui com vulgui, hi ha alguns aspectes relacionats amb la col·laboració en la seguretat mundial que la Unió Europea pot oferir als Estats Units, si s’estableix un nou marc de relació transatlàntica. Alguns d’aquests àmbits són, per exemple, la lluita contra l’escalfament planetari, que molts experts consideren un aspecte clau de la política geoestratègica, o bé assegurar,

com ja va anunciar el president de la Comissió Europea, José Manuel Durão Barroso, un diàleg estratègic amb els Estats Units sobre fonts energètiques. A la vegada, la Unió Europea pot ser útil als Estats Units en les negociacions sobre desarmament, actuant com a mitjancer amb els russos, per tal d’implicar-los més en aquest procés. D’uns mesos ençà, hi ha hagut un apropament

Les fronteres de l'OTAN i Rússia

Sis dècades de defensa conjunta

L'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN) és una aliança militar creada a Washington el 4 d'abril del 1949, ara fa seixanta anys, per deu països europeus, els Estats Units i el Canadà. Posteriorment, van ingressar-hi més estats, com ara l'Alemanya Occidental, el 1955, o Espanya, el 1982, fins a completar els 26 membres amb què compta avui dia (vegeu mapa adjunt). Aquesta organització, amb seu a Brussel·les, es basa en un acord de defensa col·lectiu que inclou el compromís dels estats que en formen part de respondre a una agressió armada que pugui rebre qualsevol dels membres per part d'un país extern a l'aliança. Tot i que inicialment no va passar de ser una associació de caràcter polític, l'esclat de la guerra de Corea el 1950 va portar l'organització a desenvolupar una estructura militar. Així doncs, l'OTAN i el pacte de Varsòvia, signat el 1955 per la majoria de països comunistes del centre i l'est d'Europa, van esdevenir dos dels principals símbols militars de la guerra freda. Tanmateix, la caiguda del mur de Berlín i la desaparició de la Unió Soviètica va significar l'inici d'una nova etapa, que es va caracteritzar per l'ingrés a l'aliança de moltes de les antigues repúbliques soviètiques. Dos moments importants de la història de l'OTAN van arribar el 1993, amb la intervenció a la guerra de l'ex-Iugoslàvia i, el 1999, a la guerra de Kosovo. Actualment, a banda dels Balcans i l'Afganistan, l'OTAN duu a terme missions de control marítim antiterrorista a la Mediterrània, i també d'entrenament de soldats a l'Iraq i de suport a les forces de la Unió Africana desplegades a Darfur (Sudan).

molt significatiu entre Rússia i la Unió Europea, alimentat, sobretot, per l'actitud negociadora de Nicolas Sarkozy quan n'era el president de torn. En aquest sentit, el president Medvedev ha parlat de la possibilitat de crear una nova aliança amb l'OTAN i la Unió Europea i, fins i tot, el setembre de l'any passat, en una trobada amb experts internacionals a Moscou, va dir que Rússia hauria d'haver estat admesa a l'OTAN els anys 90. Podria ser que l'ingrés de Rússia a l'OTAN significués una veritable reformulació de l'aliança transatlàntica? Preguntat sobre aquesta possibilitat a la conferència que va fer a Brussel·les el mes de gener passat, el secretari general de l'organització, Jaap de Hoop Scheffer, fou taxatiu: "Fins ara, mai no he sentit dir que Rússia tingués l'ambició d'esdevenir membre de l'OTAN. Per tant, aquesta pregunta és una ficció."

Xevi Camprubi